

היבטים לשוניים ויקהל-פקודי תשף

דקדוקים בקריאת התורה והדרכה לקורא בפרשות ויקהל ופקודי והחודש ובהפטרות החודש ובראשון של ויקרא

יש לשים לב לשינויים קלים בהשוואה לפסוקים מקבילים בפרשות תרומה ותצוה (כמו תוספת וי' החיבור).

ב תַּעֲשֶׂה: העמדה קלה בת"ו תדגיש את הצירי שלא יישמע כמו פתח

ה יִבְיָאָה: קריאת הה"א בקמץ

ז מֵאֲדָמִים: האל"ף בקמץ קטן

ברשימת כלי המשכן יש לשים לב להפרדה בין תיבות המסתיימות ומתחילות בוא"ו, כגון **אֶת-עַמְדָּיו**

וְאֶת-אֲדָנָיו.

התיבה 'את' תנוקד בצירי אם היא מוטעמת, ובסגול כאשר היא מוקפת למילה שלאחריה.

כ וַיִּצְאֻ: הטעמה משנית על ידי מרכא ביר"ד

לה יד תְּרוֹמַת כֶּסֶף: טעם נסוג אחור לר"ש

לה לב וְלִחְשָׁב מַחֲשָׁבֹת: החי"ת הראשונה בשווא נח והשנייה בחטף פתח

לה כה חֲכֻמַּת-לֵב: החי"ת בפתח ולא בקמץ קטן כי הוא שם התואר ולא שם העצם. בפסוק לה

חֲכֻמַּת-לֵב החי"ת בקמץ קטן והמחליף ביניהם משנה משמעות

לה לא וַיִּמְלֵא אֹתוֹ: להיזהר מהפסוק המקביל בכי-תשא (לא ג): **וְאִמְלֵא**

לה לה חֲכֻמַּת-לֵב: חי"ת בקמץ חטוף ולא בפתח

לו ב לְקַרְבָּה: הקו"ף בקמץ קטן והר"ש בשווא נח על אף שהבי"ת אחריה רפה

לו ד אִישׁ-אִישׁ מִמְּלֶאכֶתוֹ: במקף מרכא טפחא, לא במרכא תביר טיפחא כפי שמופיע בחלק מהדפוסים

לו ו אֶל-יַעֲשֹׂו-עֹוד: העמדה קלה ביר"ד מפני הגעיה שם

לו ח שֵׁשׁ מְשֹׁר: בשתי המילים חמש אותיות שיניות, צריך להיזהר שהז"ן לא תיבלע

פס' ט-טז: כאשר המילה 'אחת' מוטעמת באחד המפסיקים העיקריים, סו"פ, אתנח, זקף או סגול **אֶחָת**,

בשאר המקרים **אֶחָת** חוץ מפס' טז **מִן אֶחָת**

לו יא לְלֹאֶת: געיה תחת הלמ"ד הראשונה והלמ"ד אחריה בשווא נע

לו יד לְאֹהֶל: הלמ"ד בשווא נע ולא בקמץ

לו כז וְלִירְכָתִי: געיה תחת הוא"ו והלמ"ד בשווא נח¹ לשים לב כאן הכ"ף דגושה. בפסוק הבא היא רפויה

לו כח לְמִקְצָעַת: הצד"י בשווא נח. **בִּירְכָתִים**: כאן הכ"ף רפויה. עם זאת הר"ש בשווא נח

לו לד אֶת-הַבְּרִיחַ: הבי"ת בשווא, לא בקמץ (כפי ששגור בפי רבים)²

לז ג וַיֵּצֶק לוֹ: אין הטעם מונח נסוג אחור ליר"ד והצד"י רפויה

¹ הובהר כבר שיש געיות הבאות בהברה סגורה.

² לא להחליף עם לְוִיתָן נִתְּשׁ בְּרִחַ (ישעי' כז א)!!

לז ט סְכָכִים: הכ"ף הראשונה בשווא נע ולא בחטף כפי שמופיע בחלק מהספרים

לז טז הקְשׁוֹת: ש"ן שמאלית

לח א וְחֶמֶשׁ-אַמּוֹת: העמדה קלה בח"ת מפני הגעיה שם

לח ד כִּרְפָּבּוֹ: הב"ת אינה רפה אלא מודגשת בדגש חזק!

לח ה בְּאַרְבַּע הַקְצוֹת: יש להקפיד על הפרדת התיבות שלא יישמע לשון זכר 'בארבעה'

לח ח בְּמֵרָאחַ: הב"ת בשווא והמ"ם אחריה רפויה³

לח כ וְכָל-הַיְתָדוֹת: היר"ד בשווא נח. וְלַחֲצֵר: העמדה קלה בלמ"ד להבחין בין מיודע (מנוקד בסגול) לבין לא מיודע (מנוקד בשווא)⁴

לח כא אֵלֶּה פְּקוּדֵי: אף על פי ששם הפרשה: פקודי, יש לזכור שכאן הפ"א רפויה. עֲבַדְתָּ הַלְוִיִּם: אין געיא בה"א, גם אם בחלק מהחומשים מוסיפים געיא, השוא בלמ"ד נח

יתְדָת ... יְתָדָת: הת"ו בשווא נח

לט ד עָשׂוּ-לוֹ: העמדה קלה בע"ן מפני הגעיה שם

לט י וַיִּמְלֹאוּ-בּוֹ: הלמ"ד ללא דגש בשווא נח⁵ ואין להבליע את האל"ף שלאחריה, לא: וַיִּמְלוּ. טוֹרֵי אֲבֹן:

טעם נסוג אחור לט"ת. פְּטָדָה: הט"ת בשווא נח והדל"ת רפויה⁶

לט יא וַיִּהְלֹם: היר"ד בקמץ⁷

לט יג וַיִּשְׁפָּה: היר"ד בקמץ רחב הפ"א בצירי לא בסגול

ככלל, יש להזהר בכל אותם מקומות בהם המקראות דומים זה לזה בין תרומה-תצווה לבין ויקהל-פקודי. אחד מהם הוא:

לט טו שְׂרִשְׁתָּ: שְׂרִשְׁתָּ גִבְלָתָא צִלְנוֹ, לעומת שְׂרִשְׁתָּ גִבְלָתָא שבפרשת תצווה

לט ל אֶת-צֵיץ נֶזֶר-הַקֹּדֶשׁ: הנר"ן בצירי ולא בסגול

לט לד הַמֵּאֲדָמִים: אין געיא בה"א, ואין ספק שהמ"ם בשווא נח

לט מג וַיִּבְרָךְ: במלעיל, אין כאן נסוג אחור אלא, כל 'ויברך' שבמקרא במלעיל⁸

מ ד וְהַעֲלִיתָ: העמדה קלה בה"א מפני הגעיה ובמלרע, הלמ"ד בצירי⁹

מ ט וְהִיא קֹדֶשׁ: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה

מ טו מִשְׁחָתָם: המ"ם בקמץ קטן

מ כט פָּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל-מוֹעֵד: טעם טפחא בתיבת פָּתַח

מ ל לְרַחֲצָה: הר"ש בקמץ קטן והח"ת כמובן בשווא נח

מ לב וּבִקְרִבְתָּם: ב"ת ראשונה בשווא נח והקו"ף בקמץ קטן. יְרַחֲצוּ: הטעם בח"ת ומנוקד קמץ

³ הקורא בפתח ודגש עלול להחליף משמעות (המראות של הנשים הצובאות, ולא שהמראות עצמן צובאות!).

⁴ לו הייתה הלמ"ד בשווא הו"ו לפני היתא בקיבוץ: ול

⁵ אין בכוח המתיגה (מקל, דרבן) לעשות את השווא נע.

⁶ אין להניע את השווא על מנת להקל על ההגייה.

⁷ ברוב הספרים הה"א בחטף פתח, בתורה קדומה, על פי כן התיגאן, בחטף קמץ. אבל נוסחאותינו המסתמכות על כתר ארם צובא – עיקר: וַיִּהְלֹם:

⁸ גם בצורת הפסק מוחלטת בזקף גדול הוא מלעיל והר"ש בסגול: וַיִּבְרָךְ כן הוא בחנוכת הבית ע"י שלמה מלכים א ח יד/נה

⁹ במקומות אחרים במקרא הלמ"ד בחירק

מ לו וּבְהֶעֱלֹת: הַבִּלִּית בְּשׁוּוֹא נַח וַיֵּשׁ לְהַעֲמִיד קְלוֹת אֶת קְרִיאַת הַה"א, יֵשׁ לְקַרְא: וּבְ-הֶעֱלוֹת

קריאת פרשת החדש

יב ג בְּעֶשֶׂר: הַעֲמִידָה קֵלָה בְּבִלִּית לְהַדְגִּישׁ הַסְּגוּל הַמּוֹרָה עַל מִיּוֹדֵעַ. וַיִּקְרָא: וְאִי הַחִיבוֹר בְּשׁוּוֹא נַע, לִשׁוֹן עֲתִיד

יב ז וְנִתְּנָו: מִרְכָּא בְּנִו"ן כְּטַעַם מִשְׁנָה. הַבְּתִיִּים: דָּגֵשׁ בְּתִי"ו¹⁰ (אֶחָד מִן הַיּוֹצֵאִים מִן הַכֹּלֵל), יֵשׁ לְהַטְעִים מַעֲט אֶת הַבִּלִּית בְּגִלְל הַמוֹנַח עַל אִף הָאִי נוֹחוֹת שְׁבַדְבֵּר

יב יא וְכָכָה: הַטְעַם בְּכ"ף הָרֵאשׁוֹנָה מַלְעִיל. כְּדִי לְמַנוּעַ טַעוֹת סוּמְנָה זֹרְקָא בְּכַמָּה חוֹמְשִׁים גַּם בְּכ"ף

יב יד תְּחַגְּהוּ: הַחִלִּית בְּקִמְץ חֲטוּף (קֶטֶן)

יב טו מִיִּשְׂרָאֵל: הִיו"ד בְּחִירָק וּדְגֵשׁ חֶזֶק, אֵין לְקִרְוֹא מִיִּשְׂרָאֵל

יב טז לֹא-יַעֲשֶׂה ... יֶאֱכֹל: הִיו"ד בְּצִירִי וְגַעִיָּה אַחֲרֵי הַמּוֹרָה עַל הַעֲמִידָה שֶׁלֹּא יִישְׁמַע 'עֲשֶׂה' וַיִּשְׁנָה מִשְׁמַעוֹת

הַפִּטְרָה הַחֲדָשׁ יַחֲזַקֵּאל מֵה טז – מו יט:

מה יז וְהִנֵּסְךָ נִו"ן בְּצִירִי וּמוֹטְעַמַת. וּבְחֻדְשִׁים: הַעֲמִידָה קֵלָה בְּבִלִּית לְהַבְחִין בֵּין מִיּוֹדֵעַ בְּסִגּוּל לֵלֵל מִיּוֹדֵעַ בְּשׁוּוֹא וְכֵן הוּא בְּהַמְשָׁךְ מו ג

מה כא תָּג: הַחִלִּית בְּקִמְץ שְׁבַעוֹת: הַשִּׁי"ן בְּשׁוּוֹא וְלֹא בְּקִמְץ

מו ח וּבְבֹא: בִּלִּית רֵאשׁוֹנָה בְּשׁוּוֹא נַח עַל אִף הַקּוּשִׁי וְכֵן הוּא בְּפִס' ט

מו ט דְּרֶךְ-שֹׁעַר: הַמִּילָה דְּרֶךְ- מוֹקֶפֶת נִכְחָו: הַכ"ף בְּשׁוּוֹא נַח עַל אִף הַקּוּשִׁי

מו י וּבְצִאֲתָם יֵצְאוּ: בְּכָל הַדְּפוּסִים וְכַתְבֵּי הַיָּד הַיְדוּעִים הַגִּירָסָא וּבְצִאֲתָם, וּבְכֹלֵלִם, כְּתָר אַרְס צוּבָה"י

מו יב וּפָתַח לוֹ: טַעַם נִסּוּג אַחוֹר לִפ"א

מו יז וְהִיָּתָה לוֹ: טַעַם נִסּוּג אַחוֹר לִה"א, עִם זֹאת הַשּׁוֹא בִּיו"ד נַע, וּדְגֵשׁ חֶזֶק בְּלִמ"ד מִדִּין אֶתִי מִרְחִיק.

וְשָׁבַת: הַבִּלִּית רַפָּה, פּוֹעֵל לְשַׁבּוֹת בְּלִשׁוֹן עֵבֶר

רֵאשׁוֹן שֶׁל וִיקְרָא

יֵא וְאִם-מִן-הַצֵּאן: יֵשׁ לְהַקְפִּיד עַל הַפִּרְדַּת הַתִּיבוֹת

לו א דְּפִי בֶר-אֵילָן וִיק'פ תִּשְׁף הַרֵב ד"ר צַחִי (יִצְחָק) הַרְשָׁקוֹבִיץ רַב קֵהִילַת "נֹצַח שְׁלֹמֹה" בִּפְתַח תְּקוּוּהָ, מִרְצָה בְּמַחֲלָקָה לְמַחֲשַׁבֵּת יִשְׂרָאֵל בְּאוֹנִיבְרִסִּיטַת בֶּר-אֵילָן.

מלאכת עבודת הקודש

ביטוי ייחודי, שמופיע פעמיים בלבד במקרא, שניהם בפרשת "ויקהל", הוא "מלאכת עבודת הקודש". כך מתחיל פרק ל"ו¹⁰ בספר שמות:

וַעֲשֶׂה בְּעִלְאֵל וְאַהֲלִיאֵב וְכָל אִישׁ חָכֵם לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְיָ חָכְמָה וְתִבְיוֹנָה בְּהִמָּה לְדַעַת לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מְלָאכַת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לְכָל אֲשֶׁר עָנָה יְיָ. וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל בְּעִלְאֵל וְאֶל אַהֲלִיאֵב וְאֶל כָּל אִישׁ חָכֵם לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְיָ חָכְמָה בְּלִבּוֹ כָּל אֲשֶׁר נָשָׂאוּ לִבּוֹ לְקִרְבָּה אֶל הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ. וַיִּקְחוּ מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה אֶת כָּל הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמְלָאכַת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ

¹⁰ ברור שהדגש בתי"ו אינו סוגר את ההברה במילה בתים, כי הקמץ כאן הוא רחב! ואכמ"ל.

¹¹ לפי תורה קדומה צריך להיות 'ובדרכם יצאו' על פי כתבי יד תימניים.

¹² א"ה. כאן הנוצרי מסדר הפרקים קבע פרק במקום שאינו מתאים, כמוכן שלא רק כאן.

לַעֲשֹׂת אֹתָהּ וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נִדְבָה בְּבִקֵּר בְּבִקֵּר. וַיָּבִיאוּ כָּל הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֶת כָּל מְלָאכַת הַקֹּדֶשׁ אִישׁ אִישׁ מִמְּלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר הָמָּה עֹשִׂים (פס' א-ד).

כפי שניתן לראות, בפס' ד מובא גם הביטוי "מלאכת הקודש", וקודם לכן נכתב: "וכל אשר נמצא אתו עצי שטים לכל מלאכת העבודה הביאו" (לה:כד), וברור שהכוונה היא בניית המשכן וכליו.¹³ הביטוי "מלאכת עבודת הקודש" דורש עיון מצד עצמו, שכן ניכרת בו כפילות – עבודה וגם מלאכה. עם זאת, כמעט שלא מצאנו התייחסות למהותו וטיבו של ביטוי זה. כמה חריגים ניתן למנות.

כך מבאר ר' חיים טירר, בחיבורו באר מים חיים (מהד' טשרנוביץ תר"ט, קית, א):
חוק מחכמת המלאכה שהיה בהם נתן ה' בהם עוד חכמה ותבונה שידעו שלא לעשות בחכמת מלאכתן אשר נתן בהם ה' כי אם מלאכת עבודת הקודש לא זולת. ולאשר שידעו כי קודם לא היו יודעין מחכמת מלאכת האומנות הללו רק עתה שנתן ה' חכמה בהמה בשביל מלאכת הקודש, לא חפצו ליהנות כלל ממלאכה זו בחוק לעשות כזאת בביתם או להתפרנס מזה, רק קדשו מעש[ו]ן ידיהם לה' לבד למלאכת הקודש במשכן לא זולת. ואפשר שדנו בה דין מועל בהקדש כי את זה ניתן להם בקודש ואסורין להוציאה לחולין. ואפשר עליהם רומז הכתוב "כי לא לחכמים לחם" (קהלת ט, יא) פירוש[ו]ן שלא נשתמשו בחכמתם לצורך לחם כי לחמם לא יחסר מה' רק למלאכת הקודש ואז והחכמה תחיה את בעליה [ע"פ קהלת ז יב] בחיות הרוחנית והגופנית.

הוזה אומר, מלאכתם הרגילה קיבלה כאן חיזוק מיוחד, בשל היותה מסונפת לעבודת הקודש. "מלאכה" היא האומנות שבה היו רגילים אנשי מקצוע אלה קודם לכן, וכעת היא הייתה מלאכה של "עבודת הקודש", כלומר במדרגה גבוהה יותר גם במישור המקצועי. שינוי זה היה משמעותי עד כדי כך, שאסור היה להם להשתמש בתבונות וביכולות המקצועיות החדשות שזכו בהן לשימושים אחרים מלבד עבודת הקודש.

הרב ד"ר פינחס וולף, בספרו המונומנטלי "דיוקים על התורה" (פתח-תקווה תשכ"א) מבאר את הדברים אחרת. לדעתו: "מלאכה כאן פירושו לא הפעולה, כי אם ההישג, הרכוש והקיום, בדומה לפירושו בבראשית לג:יד (כפי רש"י שם), והשוו להלן פסוק ז. כך גם פירושו של 'וַעֲבָדָה' (בראשית טו, יד; איוב א ג) – לא העבודה כי אם העובדים".

הוא מתייחס לדברי רש"י על תשובת יעקב אבינו לעשו: יַעֲקֹב נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עֲבָדֶיךָ וְאֲנִי אֶתְנַחֵלָה לְאִטִּי לְרֹגֶל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר לִפְנֵי וְלִרְגֶל הַיָּלָדִים עַד אֲשֶׁר אָבִיא אֶל אֲדֹנִי שְׁעִירָה (בראשית לג, יד). רש"י מבאר שם: "לרגל המלאכה – לפי צורך הליכת רגלי המלאכה המוטלת עלי להוליך". **א"ה**. נתבאר במאמרים של יעקב עציון נר"ו ש'מלאכה' יכולה להתפרש צאן ובקר כבמקרא ב'וישלח' המובא כאן, וכן למשל וְכָל הַמְּלָאכָה נִמְכָּרָה וְנָמַס אֹתָהּ (חזקוני שמואל א, טו, ט).

¹³ מנגד, בספר במדבר (ז:ד-ט) מובא: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: קַח מֵאֹתָם וְהָיוּ לְעֹבֵד אֶת עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנִתְּנָה אוֹתָם אֶל הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבָדָתוֹ. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הָעֹגֶלֶת וְאֶת הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל הַלְוִיִּם. אֶת שְׁתֵּי הָעֹגֶלֶת וְאֶת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לְבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבָדָתָם. וְאֶת אַרְבַּע הָעֹגֶלֶת וְאֶת שְׁמֹנֶת הַבָּקָר נָתַן לְבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבָדָתָם בֶּיֶד אִיתָמָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן. וְלְבְנֵי קֹהֵת לֹא נָתַן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בְּכֹתֶף יִשָּׂאוּ". כאן הכתוב עצמו מבהיר שעבודת הקודש היא משא כלי המשכן, אבל היא איננה מוגדרת גם כמלאכה.

לדעתו, אם כן, "מלאכה" איננה שם נרדף למטלה, משימה, עבודה, כי אם מה שמוטל על האדם והוא באחריותו. ממילא, מלאכת עבודת הקדש משמעה – האחריות שהטיל הקב"ה על ישראל, בדמות עבודת הקודש. ר' שלמה קלוגר, שאסופת פירושו המרובים לתורה מובאת בחיבור בשם "חכמת התורה", כותב על פרשת "ויקהל" (ירושלים תשע"א, כרך כב):

דהנה במשכן היו שני דברים שצוה הקב"ה. אחד המלאכה הגשמית ואחד המלאכה הרוחנית, להיות ראוי למשכן ה' לקדשם בכוונה מיוחדת. והכוונה נמסרה למשה, אך בעלי המלאכות בעצמן הרגישו בסודות ועשו אף השייך למשה ... שהם ידעו לכל מלאכת עבודת הקדש, לא עבודת המלאכה ממע, רק לכל אשר צוה ה', אך להרוחניות היה ג"כ הם הפועלים.

לאמור, ההדגשה על הפעולה הכפולה נובעת מכך שאכן נעשתה עבודה כפולה. חלקה עבודה מעשית, מלאכה, ושנייה עבודה רוחנית של העמקה והתכוונות לרצון האלהי בכל מעשה ומעשה מפרטי המשכן; עבודת הקודש.

ייתכן שיש מקום להציע כיוון נוסף. המשכן, והמקדש לאחריו, אינם אתרים סטאטיים, כי אם מבנים שבהם עתידה להתבצע פעילות יומיומית ענפה. הקמת המשכן ואף המקדש, איננה פעולה שעומדת ברשות עצמה בשום שלב, אלא היא רק מאפשרת ("הכשר" בלשון חכמים) המשך עבודה עתידית מתוקנת של הבאת קורבנות, קטורת, לחם פנים וכיוצא בזה.

אם נדייק בלשון הכתוב נראה, שפעמיים הכתוב מתאר את מלאכת עבודת הקדש. הפעם האחת מתייחסת לפועלים ולבעלי המלאכה המיוחדים שנדרשו למשימה, והפעם השנייה מתייחסת לנדיבות ליבם של ישראל, שהקדישו את כל סך התרומות הנוחצות לטובת בניית המשכן. פעולות אלה, חשובות וטובות ככל שיהיו, אינן מהוות אף לא עבודה של יום אחד בבית או במשכן, אך הן מאפשרות יצירת תשתית, שבה תתקיים עבודה.

ממילא, כוונת הכתוב צריכה להיות המלאכה שמכוחה תתבצע בעתיד עבודת הקודש.¹⁴ לכן ברור מדוע פרשת "ויקהל" היא הצומת היחיד שבו נוכל למצוא צירוף ייחודי זה; התיאור של הכשרת הכלים ובניית המשכן. בציווי עדיין לא ירדו לרזולוציה מעשית של מי עושה מה ואיך, אלא ניתנו הוראות כלליות, ומכאן ואילך המשכן כבר מתפקד, ואין צורך בעשיית מלאכה נוספת.^[3]

הכוהנים והלוויים הם העובדים במשכן ובמקדש במתכונת יומיומית, ולפיכך ניתן למצוא במקרא עשרות פעמים שעבודתם של הכוהנים והלוויים מוזכרת. לעומת זאת, לעולם אינם עושים מלאכה במקדש או במשכן. המלאכה המוזכרת ביחס למקדש תהיה תמיד מלאכת תיקון ושיפוץ התשתיות (ראו מלכים ב:יב:כב; חגי א:יד, אם כי, לאורך ספר עזרא (ונוחמיה) ה"מלאכה" משמשת גם כעבודה סדירה במקדש, כך על פניו). **ע"כ ד"ר הרב צחי הרשקוביץ**

לה יט אחד תרגום הרב יהודה גנוט נר"ו **את בגדי השרד לשרת בקדש וגו' ת"א ית לבושי שמושא לשמשא בקדשא**. לא פירש מהו השירות ולפי פשוטו עשה אונקלוס את בגדי השרד אחד עם בגדי אהרן ובניו שלאחר זה, אך רש"י לעיל (לא י) דחה פירוש זה מהא דמפרטם הכתוב

¹⁴ היזק לדבריי ניתן למצוא בכך שהתלמוד לומד את מלאכות שבת ("מלאכת מחשבת") מהמלאכות שהיו בבניית המשכן, ולא מהעבודות היומיומיות שהתקיימו בו. דיוק התלמוד (שבת מט ע"ב) מהפסוק בפרשתנו **וְהַמְלָאכָה הִיְתָה יָדָם** (שמות לו, ז) ממחיש את הדבר היטב. ראו מכילתא דר' ישמעאל מסכתא דשבתא פרשה א; מכילתא דרשב"י לא, טו, ועוד. מהמקור האחרון אף מוכח היטב שמלאכה היא בנייה, כי עבודות המשכן והמקדש התדירות בהחלט דחו שבת, מה שאין כן בבניית המשכן והמקדש. ראו גם רש"י לשם' לא:ג.

בפני עצמם, ואולי למד אונקלוס את הפסוק בדרך כלל ופרט והוא "ו דַּאֲת בַּגְדֵי אַהֲרֹן" יתירה [ובהזדמנות נרחיב אם זו שיטתו בעוד מקומות].

ואם פירש תיבת 'שרד' ממש או שפירש לפי הענין, הנה כתב רש"י (שם) וז"ל "בגדי השרד, יש מפרשים (1) לשון עבודה ושירות, כתרגומו "לבושי שמושא", ואין לו דמיון במקרא. ואומר אני (2) שהוא לשון ארמי, כתרגום של "קָלָעִים" (שמות כז, ט ועוד) " [א.ה. סרדא] ותרגום של "מכבר", שהיו ארוגין במחט, עשויין נקבים נקבים" עכ"ל. הרי שרש"י אינו חולק על אונקלוס בזה, אלא שה'יש מפרשים' הבינו ש'שרד' הינו 'שירות' ועל זה חולק ומפרש 'אריג' ולפי"ז לא תרגם אונקלוס את פשוטו כי הוא לשון ארמי ומובן לכל, אלא פירש את מטרתו והוא השימוש בכיסוי הכלים (לפרש"י).

וקצ"ע לפרש"י למה נקראו בגדים ולמה לא יריעות או כיסויים בעלמא ואולי שהיו הכיסויים הללו תפורים לפי מידת הכלים ומלובשים עליהם כבגדים ממש, ודאיתנין להכי שמא י"ל (3) ש'שרד' פירושו 'מותאם לפי מידה' בלא הבט למה הוא משמש אלא מיועד לשימוש מדויק, וחילי מן הדא דכתיב חָרַשׁ עֲצִים נָטָה קֹו יִתְאַרְחוּ בְּשָׂרָד (ישעיהו מד, יג) וגו' וַיַּעֲשֶׂהוּ פְתִיבְנִית אִישׁ, ולפי"ז שרד היינו שמושא ממש [בין אם נפרש כ"מ ובין לפרש"י, או אפילו שם כולל לכל סוגי הבגדים שהיו במשכן].

לה כ פּוֹמָז ת"א מחוך. פרש"י וז"ל כּוּמַז - כלי זהב הוא, נתון כנגד אותו מקום לאשה. ורבותינו פרשו (שבת סד.) כּוּמַז [ר"ת:] כאן מקום זימה, עכ"ל. נראה שרש"י חולק על התרגום בחילוק דק דהנה לשון הגמ' בשלימות שם כך הוא: כּוּמַז זה דפוס של בית הרחם אמר רב יוסף, אי הכי היינו דמתרגמינן מחוך, דבר המביא לידי גיחוך. א"ל רבא, מגופיה דקרא ש"מ, "כּוּמַז" כאן מקום זימה.

רש"י מתעלם מן התרגום ומדברי הגמ' בשלימות אלא מביא את הסיפא בלבד, ונראה שבעוד שבגמ' מבואר שהוא דפוס של בית הרחם ועל זה מוסיף רב יוסף היינו דמתרגמינן דבר המביא לידי גיחוך, משמע שהיה בתבניתו ולא דוקא במקומו! ואילו רש"י הבין שהחילוק בין התכשיטין הוא במיקומם בגוף ועל כרחק שהוא לאו דוקא בצורת זה, אלא במקומו וכנגדו, לכן הביא דוקא את דברי רבא בלבד, כאן מקום זימה, ודו"ק [ומסתמא קדמני אדם מעולם לגודל פשוטותו]¹⁵.

א"ה. נחזי אנן. רש"י מפרש שזה תכשיט נתון כנגד אותו מקום, הוא לא טרח לציין שזה דפוס, אבל ברור שצריך להתאים למקום. התרגום לפי רב יוסף רומז לזה בלשון נקייה במלה המתפרשת לשון צחוק. רבא אומר שהרמז הוא במלה הזו עצמה. לפי רב יוסף לולא לשון התרגום לא ידענו פירוש מלה זו, רבא אומר שגם בלשון הכתוב יש רמז איזה מקום בגוף בא הכּוּמַז לקשט. לא מסתבר שהתלמוד או אונקלוס נתכוונו לתכשיט זהב בנוי בצורת בית-הרחם אשר נתלה על הצואר או מקשט את היד וכד'.

לא לב לְחֶשֶׁב מְחֻשְׁבֵּת ת"א לאלפא אומנון. רש"י לעיל (לא ד) פירש לחשוב מחשבות - אריגת "מַעֲשֵׂה חֶשֶׁב" (שמות כז, א ועוד), עכ"ל. משמע שהוא עצמו למד לעשות כן, האב"ע שם וכאן מבאר שהכונה "להמציא" דברים חדשים באומנויות השונות.

באונקלוס מבואר שהכונה לְלִמְד אחרים לעשות את הדברים, וכן להלן וּלְהוֹרֹת נָתַן (פס לד) — לאלפא יחב וכן בדברים לְלִמְד אֶתְכֶם (דברים ד, יד) - לְאֶלְפָא יְתִכּוֹן ונקרא "לחשב מחשבות", כי אין האומנות עשייה גרידא אלא חכמה, והיה צריך לאלפס בינה ש"יתפסו" את האומנות, וזו לענ"ד החכמה הגדולה ביותר של בצלאל ואהליאב יותר מעצם האומנות דו"ק ותשכח.

¹⁵ אמנם לא ימלט לומר שאינו מוכרח שאונקלוס ס"ל כרב יוסף, אלא רב יוסף הוא זה שתלה פירוש הענין בתרגום אונקלוס. עוד צ"ע דמרהיטת הגמ' משמע שרבא הוא 'ממשיך' של רב יוסף ומוסיף על דבריו, ויל"ע טובא.

שני תפקידי כבוד ה'

בספרי שמות, ויקרא, במדבר, ודברים, מופיע הביטוי "כבוד ה'" בשלושה הקשרים. הקשר אחד, המובא לעיל, הוא במסגרת התגלות ה' על הר סיני. התגלות זו היא אירוע חד-פעמי, שאותו מנסה המשכן להעתיק ולהמשיך.

הענקת כבוד ה' והמשכתו במשכן נעשות בשתי דרכים: האחת היא הופעת כבוד ה' במסגרת חנוכת המשכן, שעליה מסופר הן בפרשתנו (שמ' מ:לד-לה) והן בפרשת "שמיני" (וי' ט:כג): "וַיֵּרָא כְבוֹד ה' אֶל כָּל הָעָם." בשתי פרשות אלה, התגלות כבוד ה' קשורה למה שקורה בתוך המתחם של אוהל מועד: בפרשתנו, נוכחות כבוד ה' מונעת ממשה להיכנס למשכן, ובפרשת "שמיני", נוכחות כבוד ה' קשורה לאש היורדת על המזבח.

לעומת זאת, בפרשות רבות אחרות, במסגרת נדודי בני ישראל, כבוד ה' מופיע דווקא על המשכן. הוא משמש אות לא רק לאלה הנמצאים בתוך המשכן, אלא בעיקר לאלה הסובבים אותו: בני ישראל. הוא מאותת להם שה' שוכן בקרבם, ושיש להם לזכור זאת ולהתנהג כראוי. כך בפרשת המרגלים: ברגע השיא של הדרמה, ברגע הנורא שבו העם חושב לרגום את יהושע ואת כלב באבנים, נאמר: "וְכְבוֹד ה' נִרְאָה בְּאַהֲל מוֹעֵד אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במ' יד:י). כך גם בפרשת "קורח", כאשר קורח מקהיל את העדה, כבוד ה' מופיע פתאום, ומעביר כביכול את זכות הדיבור ואת מוקד הסיפור מקורח אל ה': "וַיֵּרָא כְבוֹד ה' אֶל כָּל הָעֵדָה" (במ' טז:יט). כך גם במ' מריבה (במ' כו:י) כבוד ה' מופיע אל כל העם הסובב את אוהל מועד, ומשמש להסיט את מוקד הסיפור מהמתלוננים אל ה', המודיע שישפק מים לעם.¹⁶

המשותף לכל הסיפורים האלה הוא הופעת כבוד ה' מחוץ לאוהל מועד, במקום שבו העם רואה את כבוד ה'. בכולם כבוד ה' משמש מעין תזכורת לעם על התנהגות נאותה, מאפשר להם להתבונן במעשיהם ולשוב למוטב. להופעת כבוד ה', אם כן, שני תפקידים שונים: האחד הוא לציין את נוכחות ה' במשכן שזה עתה נכנס לשימוש. השני הוא דרך להביע את נוכחות ה' "לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם" (שמ' מ:מג), דווקא בשעה שנדמה שבני ישראל שכחו את נוכחות ה'.

הקשר בין שני תפקידי כבוד ה' בפסוק הסיום של ספר שמות

פסוקי הסיום של ספר שמות, אמורים לקשר בין שני התפקידים האלה של הופעת כבוד ה', ולהראות שעוניהם נובעים מאותה התגלות גדולה ונוראה ב"יום הקהל" בהר סיני. פסוקים לד-לה מתארים כאמור את הופעת כבוד ה' בתוך המשכן, במסגרת חנוכתו, ואילו פס' לו-לח מתארים את תפקיד הענן והאש, הסממנים הוויזואליים של כבוד ה', המלווים את העם לאורך כל מסעיהם. וכן בפס' לח: "כִּי עֲנַן ה' עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם, וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם".

הפסוק האחרון מזכיר את נוכחות ה' על המשכן ויוצר איתות או סימון. בני ישראל עוד יזדקקו בהמשך מסעיהם לסימן אשר יזכיר להם את נוכחות ה' בקרבם. סימן זה הוא "כבוד ה'" המופיע על המשכן בסיפורים רבים בספר במדבר, והמזכיר להם שאין לראות בהתגלות ה' בהר סיני מאורע חד פעמי: אותו כבוד ה' שהופיע בהר ממשיך להופיע על המשכן "בכל מסעיהם", ולהזכיר להם את נוכחות ה'.

¹⁶ כך גם בבמ' י:יז, וכן בצורה שונה מעט בפרשת המן (שמ' ט"ז). דנתי בפסוקים אלה בהרחבה בספרי: *The Unbeatable Light: Melammu and Its Biblical Parallels* (AOAT 384; Münster: Ugarit, 2012), pp. 264–284.

מסעי בני ישראל אחרי תקופת המדבר

תהליך "שובם אל מעלת אבותם" של בני ישראל, כלשון הרמב"ן, אינו מסתכם במאורע חד פעמי, אלא מצריך עבודה מתמשכת וכמעט סיזיפית. תהליך זה מצריך אזכור מתמיד ותדיר של נוכחות ה'. במדבר, כבוד ה' הזכיר לעם את נוכחותו ומנע מהם להמשיך במרדם. ואילו פרשת "וילך" מרמזת שגם אחרי סוף תקופת המדבר, יזדקק העם לאזכורים נוספים של נוכחות זו. ההופעה האחרונה בתורה של ענן ה', הסממן הנראה של כבוד ה', מזכרת בפרשה זו (דב' לא:טו), בעת שמשה ויהושע מתייצבים באוהל מועד. שם ה' מצווה עליהם לכתוב את "השירה הזאת", וללמד אותה את בני ישראל. "למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל" (שם פס' יט). פסוקים אלה מציינים שגם אחרי שיפסיק הענן להופיע, נזדקק לסימן המעיד בנו, והדורש מאיתנו לזכור את נוכחות ה'. עבורנו הענן איננו, אך השירה קיימת. ע"כ ד"ר שון-זליג אסטר

מן לחכם ויחכם-עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהגטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

בכתובת: franklashon@gmail.com

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺